

Colecție inițiată și coordonată de

FILIP-LUCIAN IORGА

Respect pentru oameni și cărți

SERGIU FLONDOR

Corint

PREFATA

DULCE-AMAR

Povestea unui refugiat
din Cernăuți

Prefață de Filip-Lucian Iorgа

Dar fără să am cunoștințe de istorie și de istoric, nu pot să îmi prezint în mod adecvat și în felul său deosebit de interesant și de interesantă, cărțile lui Sergiu Flondor. Într-un moment în care istoria românilor din Bucovina și a românilor din Moldova sunt aproape neglijate sau chiar ignorante, cărțile lui Sergiu Flondor sunt o contribuție semnificativă la înțelegerea și aprecierea istoriei românilor din Bucovina.

Unchind moare Dumnezeu înțeleaptă, scrie Ion Creangă. Într-o lume în care istoria românilor din Bucovina este aproape neglijată, cărțile lui Sergiu Flondor sunt o contribuție semnificativă la înțelegerea și aprecierea istoriei românilor din Bucovina. Într-un moment în care istoria românilor din Bucovina și a românilor din Moldova sunt aproape neglijate sau chiar ignorante, cărțile lui Sergiu Flondor sunt o contribuție semnificativă la înțelegerea și aprecierea istoriei românilor din Bucovina.

Nicăieri nu am întâlnit o astfel de carte, care să aducă atenția asupra unei pagini istorice deosebit de interesante, la lege, deosebit de interesante, la istorie, deosebit de interesante, la cultura română din Bucovina.

Arte Plastice București). A devenit un foarte cunoscut arheolog cu cercetări importante în zona Histria.

Țopa, Ovid, profesorul (n. 7 mai 1891 Rarăcea — d. 1974 București). Profesorul meu de istorie la Liceul comercial din Cernăuți. A fost dirigintele clasei și am amintiri plăcute despre el deoarece era o personalitate blajină, dar care impunea respect în același timp. A avut doi fii, pe cunoscutul scriitor bucovinean Tudor Țopa și pe Dimitrie Țopa care a reușit să publice memoriile tatălui său, scrise în anii 1950, *Amintiri din Țara Fagilor*, trei volume, Editura Tracus Arte, București, 2011-2014.

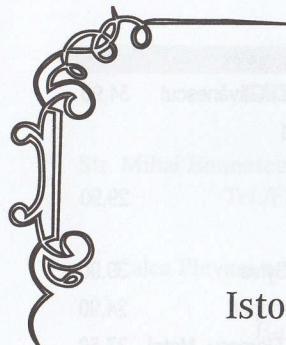
Vasilco, Alexandru (Wassilko de Serecki; 1843-1920). Om politic și patriot român din Cernăuți, căsătorit cu Ecaterina de Flondor. Au avut patru fii. Strada Alexandru Vasilco nr. 8 a fost ultima noastră adresă în Cernăuți, înainte de refugiu din 1944.

CUPRINS

PREFĂTĂ de Filip-Lucian Iorga	5
CUVÂNT INTRODUCTIV	13
CERNĂUȚI. PRIMA PARTE A COPILĂRIEI: 1930-1937	15
S-a întâmplat pe strada Iancu Flondor	16
Părinții și bunicii	23
ÎNTRE BUCUREȘTI și CERNĂUȚI: 1937-1940	35
Din vara lui 1937 până în vara lui 1938	36
Întâlnirea cu regele Carol al II-lea	45
S-a întâmplat pe strada Arboreasa	46
AMINTIRI DIN PRIMUL REFUGIU:	
IUNIE 1940 — IULIE 1941	55
Din nou la București: iunie 1940 – septembrie 1941	59
Vacanțe la Prisinceni: iunie 1940 – iunie 1941	65
O noapte de Crăciun de pomină!	68
Întoarcerea temporară la Cernăuți: iulie 1941 – martie 1944	71
INTERMEZZO. VACANȚE LA CUPCINA: 1934-1943	88
AMINTIRI DIN AL DOILEA REFUGIU	
București (24 martie – 3 aprilie 1944) și Podari (5 aprilie 1944 – iunie 1948)	98

Craiova: 1945–1948	123
Timișoara, un altfel de acasă	138
Secvențe cazone din anii puterii populare: 1950–1952	145
Nefireasca normalitate	155
Cu gândul la cei ce au fost	161
ÎN LOC DE EPILOG	173
INDEX DE NUME CITATE ÎN CARTE	175

Istoria elitelor autentice

Titlu	Autor	Pret
Armărate și vesele vieți de jupâneșe și cucoane	Constantin Gane	34,90
Amintiri și icoane din trecut	Olga Gigurtu	27,50
Carol al II-lea al României. Regele trădat	Lilly Marcou	34,90
Copilărie regală	Filip-Lucian Iorga, Arhivele Naționale ale României	39,90
De pe Valea Motrului	Sarmiza Cretzianu	24,90
Povești cu boieri, panduri și mirese codane		
Din Moldova	Wilhelm de Kotzebue	24,90
Tablouri și schițe din 1850		
Din zbuciumul captivității	Maior Gheorghe Caracaș	24,90
Iași de odinioară	Rudolf Suțu	49,90
Însemnări din timpul ocupăției germane (1916–1918)	Pia Alimăneștianu	19,90
La școală cu Regele Mihai.	Tudor Vișan-Miu	24,90
Povestea Clasei Palatine		
Lumea era toată a mea	Ana-Maria Callimachi	37,50
Amintirile unei prințese		
Mesele de odinioară	Ana Iorga și Filip-Lucian Iorga, Arhivele Naționale ale României	39,90
De la Palatul Regal la Târgul Moșilor		

energie, concentrare și, mai ales, parcimonie, deoarece în focul relatărilor aș putea să neglijez esențialul și să mă lansez în descrieri inutile, care să transforme textul într-o vorbărie fără noimă, redundantă.

CERNĂUȚI PRIMA PARTE A COPILĂRIEI: 1930–1937

Locul în care te naști are o stea a lui; oriunde pe lume ai trăi, steaua aceea te luminează.

(M.S. Regele Mihai I)

*S*ecolul al XX-lea a debutat cu acea epocă plină de farmec numită *la Belle Epoque* și care, cu puternice accente vieneze, și-a manifestat influența asupra Bucovinei, pe atunci o provincie cezaro-crăiască. În acea perioadă de grație, tinerii Vasile Ivasiuc, fiul lui Ioan Ivasiuc și al Evdochiei Ivasiuc, și Emilia Kunz, fiica lui Josef Kunz și a Wilhelminei Reichhardt, își unesc destinele la 9 noiembrie 1902. Din această căsătorie se naște, în ajunul Crăciunului, la 24 decembrie 1904, o fetiță, Claudia-Roma, care va deveni, după căsătoria cu Dumitru Flondor, scumpa noastră mamă.

De ce oare, cu cât ceasurile, zilele și anii se înmulțesc asupra lui, cu atât mai mult omul se uită în urma sa și, din căutătură în căutătură, se oprește cu placere la cele mai depărtate aducerii aminte, aducerile aminte ale tinereții și ale copilăriei... Vântul ce bătea atunci, lacrimile ce se vărsau, se uită; din zilele trecute a rămas

în încipuire un soare de-a purure cu raza strălucitoare și un miros neșters... Are dreptate aducerea aminte: nimic nu poate fi pentru om mai frumos decât trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!...

Am ales, deliberat, acest citat din *Amintirile* lui Alecu Russo deoarece ilustrează cel mai bine starea mea sufletească în momentul când mă aştern acum pe treabă, să scriu prezentele evocări. De câte ori auzeam rostindu-se numele Cernăuți, tresăream și atunci mă năpădeau amintirile despre acel tărâm mirific, pierdut pentru totdeauna, dar prezent în memorie, cu străzile și casele lui frumoase și impunătoare, unele adevărate mici palate, cu parcurile și grădinile minunate, cu clima de acolo cu totul specială, fiecare anotimp având o frumusețe aparte..., cu oamenii pe care i-am iubit. Desigur, aprecierile mele sentimental-laudative ar părea exagerate la prima vedere, dar trebuie să ținem seamă că se referă la copilărie și că fiecare (sau aproape fiecare) își amintește de acea perioadă în cele mai frumoase culori. Am revenit în aceste locuri, dragi mie și fratelui meu, Tinu, la vârsta deplinei maturități, copleșit de emoția revederii, cu amintirile nealterate de trecerea timpului (impresionant, peste 65 de ani).

S-A ÎNTÂMPLAT PE STRADA IANCU FLONDOR

M-am născut în toiul verii (*Hochsommer*), la 1 august 1930, și mi-am petrecut primii ani ai copilăriei într-o casă de pe strada Iancu Flondor, la numărul 21, una dintre străzile centrale ale Cernăuțiului, cunoscută ca loc de promenadă a intelectualității cernăuțene și denumită în anii imperiului austriac *Herren-Gasse*, nume sub care era

cunoscută și mult timp după Primul Război Mondial. Se spunea că, fiind pe strada Flondor, dacă strigai: *Herr Doktor!*, toți domnii care se aflau acolo în acel moment întorceau capul, crezându-se apelați. Am locuit în acea casă până în anul 1937, când familia mea a trebuit să se mute în altă locuință, iar eu am fost „împrumutat” familiei Romanowski de la București, pentru o perioadă care ulterior s-a dovedit a fi de aproape un an (voi depăna mai pe larg amintirile legate de acest episod din copilăria mea în una din următoarele evocări).

Am fost botezat la biserică Sf. Treime din Cupcina, județul Bălți, Basarabia, la 1 octombrie 1932, primind numele: Gheorghie-Serghie-Mircea. Au asistat ca nași Victor Andrieș, notar public din Târgul Râșcani, Elena Dobrograeva și Natalia Balasinovici (Victor Andrieș era fratele bunicii noastre din partea tatei, Elena Dobrograev, prima soție a lui Victor Andrieș, iar Natalia era cea cunoscută de noi cu numele de tante Tala).

De mic copil am dat bătăi de cap părintilor mei. Nu voiam, cu niciun chip, să dorm noaptea și nu lăsam nici pe alții să doarmă, manifestându-mă zgomotos prin urlete asurzitoare. Dar tata, inventiv ca de obicei, a găsit o soluție: a legat căruciorul cu o sfoară și făcându-mi vânt până în camera alăturată îl trăgea încet înapoi; după câteva tururi prin cele două camere, eu mă linșteam și adormeam profund, spre ușurarea celor din casă. Probabil că încă de pe atunci am prins gustul călătoriilor, gust care m-a însoțit toată viața, dar nici până astăzi nu-mi place să mă culc devreme... O altă ispravă care a creat probleme părintilor mei a fost încăpățânarea mea de a refuza să mănânc. Au recurs, în cele din urmă, la un şiretic: au imaginat un „joc” în care mama sau l'omama (bunica) aveau rolul unei păsări care

aduce de mâncare puiului său. Eu eram puiul care stătea cu gura căscată în aşteptarea hranei, iar „pasărea-mamă”, descriind volute prin aer cu mâna în care ținea furculița sau lingurița cu mâncare, dând glas unui „tip, tip, tip” energetic, care imita un ciripit, îmi introducea „bucătăica” în gură, însoțită de un voios „tip, tip, tip”. De atunci am rămas cu supranumele „Tipi”, de care nu am scăpat decât la maturitate.

Casa de pe strada Flondor numărul 21 avea parter și un etaj cu două intrări. Prima, situată la mijlocul imobilului, era destinată locatarilor, iar a doua, lateral stânga, era o poartă pe unde puteau intra trăsurile, mașinile sau căruțele, mai ales ultimele, care aduceau, toamna, lemnul pentru iarnă. Când deschideai ușa de la intrarea principală, aveai în față un corridor lung ce se termina într-o terasă, care, pe vremea aceea, mi se părea foarte mare. De pe terasă, coborai în curte, iar de aici intrai în grădină, un adevărat parc, dar cu un aer misterios, unde mă jucam cât era ziua de lungă, până când cineva „binevoitor” m-a prevenit că acolo, prin tufișuri, s-ar ascunde un bandit periculos. Atunci, cùprins de frică, o vreme nu am mai pus piciorul în grădină. Dar, aflându-se la noi un var al mamei, Ionel Andreiciuc, ofițer de cavalerie, acesta m-a luat cu el și ajunși la locul cu pricina a scos sabia și a început să lovească tufișurile, în dreapta și în stânga, demonstrându-mi că nu se afla nimeni acolo. După această intervenție am scăpat de frică și mi-am reluat, cu bucurie, jocul în grădină.

Imediat ce deschideai ușa de la intrare și te aflai pe corridor, în partea dreaptă era ușa apartamentului nostru, care dădea în camera de zi, o cameră importantă în configurația locuinței. Aici se primeau musafirii, se întrunea familia cu felurite ocazii, periodic se încingeau pasionante partide de taroc sau pocher și chiar jocuri de copii.

Îmi amintesc de acele momente unice, de neuitat. Era în luna noiembrie, când întorcându-ne de la cimitir de ziua morților, la care participase întreaga familie a lui l’omama, au fost invitați cu toții la noi. Eu nu am reținut decât prezența copiilor dintre care se remarcau cele două surori Kaindl: cea mai mare se numea Vera și era o domnișoară de 15 ani, foarte cuminte, pe cea de-a doua, mai mică, o chemea Kascha și era de vîrstă mea. Nu le-am revăzut decât peste mai mulți ani, după cel de-al doilea refugiu, la Timișoara. Toți copiii s-au instalat în prima cameră, unde se desfășura un joc foarte frumos și interesant, de curse de cai. Cât era masa de mare, pe toată tăblia, s-a așternut hipodromul, iar fiecare participant a primit un căluț de plumb care copia foarte bine originalul. Bănuiesc că jocul aparținea bunicilor și, când mă gândesc că după evenimentele din anii următori s-a pierdut împreună cu alte bunuri la care țineaam, mă cuprinde un sentiment ireversibil de tristețe.

Dar ceva mai important pentru mine era că iarna apărea pomul de Crăciun, aducând cu el și acea stare plină de farmec. Din camera de zi treceai în sufragerie, cu vedere la stradă, ca și prima. Despre această încăpere nu am prea multe amintiri, cu excepția Crăciunului, când devinea un fel de anticameră spre evenimentul numărul unu al anului, care începea cu sărbătoarea ajunului, prilej de bucurie pentru întreaga familie, dar mai ales pentru mine (fratele meu a intrat în scenă câțiva ani mai târziu). Urmau apoi celelalte camere, pe care le-am cunoscut mai puțin, în afară de cea a bunicilor, unde pe un perete erau expuse patru litografii ale pictorului Franz-Xavier Knapp, reprezentând imagini din Cernăuți și la care bunica ținea foarte mult. Lucrările au fost păstrate cu sfîrșenie și au supraviețuit celor două refugii, aflându-se astăzi la

Timișoara, la fratele meu Tinu. În sfârșit, din camere treceai, probabil printr-un hol, în bucătărie și la dependințe. Aici se găsea și a doua intrare, care comunica cu terasa.

La 16 decembrie 1936 s-a născut fratele meu Tinu (care va fi numit până târziu Luț, cum îl voi numi și eu în prezentele amintiri). Acest eveniment a adus multă bucurie în casa noastră, mai ales că se apropiau sărbătoările Crăciunului, iar familia era cuprinsă de acea inegalabilă stare, *Weinachtsstimmung*¹. Eram în plină iarnă, cu multă zăpadă și ger, obișnuite la Cernăuți, afară se auzea clinchetul clopoțelor de la săniile care treceau prin fața casei, iar eu eram foarte ocupat cu conceperea unei scrișori către *Christkindchen*, care pe vremea aceea îndeplinea sarcinile lui Moș Crăciun. Mai erau câteva zile până la Crăciun și Luț a fost adus acasă de la clinica unde venise pe lume. Era așa de împachetat în pături, încât nu se vedea aproape nimic din conținutul „coletului”. Abia când a început despachetarea a ieșit la iveală și pruncul: o mogâldeată înfășurată în scutece, de nu i se vedea decât față roșie ca focul și care răcnea ca din gură de șarpe. Eu, foarte surprins și, în același timp tulburat de această apariție zgomotoasă, am exclamat: „*Der kleine Tiger!*”². Mai târziu, când s-a mai potolit agitația, am încercat să-l pun la curent cu evenimentele de la noi din casă, dându-mi silință să-i explic că în curând va veni Moș Crăciun, cu multe daruri și cu un brad minunat care se va ridica până în tavan, cu luminîte aprinse și felurite jucărioare și bomboane. El nu mi-a dat de înțeles că a recepționat cele zise de mine, a întors capul și a adormit, lăsându-mă dezamăgit de această primă încercare, nereușită, de dialog.

¹ Duhul (spiritul) Crăciunului — în l. germ. în orig.

² „Micul tigru!” — în l. germ. în orig.

Nu știu de la ce vârstă am amintiri, dar știu că din tragedă copilărie mi-au rămas întipărîte în memorie întâmplată care m-au impresionat în mod deosebit. Așa, de pildă, pățania petrecută în casa unor prieteni ai părintilor mei, amintiri rămase în minte pentru totdeauna. Mă aflam acolo, probabil în vizită, când acestor prieteni le-a venit o „idee” cât se poate de nepotrivită pentru un copil de vîrstă preșcolară (eram la grădiniță). Mi-au povestit că sus în pod bântuie niște ființe misterioase care fac rău copiilor neascultători. M-au urcat în podul casei, care era învăluit în semîntuneric, cu peretele din fund luminat de razele soarelui ce pătrundeau printr-o ferestruică laterală, iar ei, ascunși în spatele unor stâlpi care sușineau acoperișul casei, gesticulau cu mișcări largi, se depărtau și se apropiau, dând impresia că acolo se găseau niște ființe fantastice, monstruoase. Totul se petrecea în acel joc sinistru de umbre și lumini, încât părea supranatural. Nu mi-am revenit decât acasă, în mijlocul familiei, și abia după mult timp am început să uit acele clipe îngrozitoare prin care trecusem. De atunci însă am rămas cu o teamă de întuneric de care nu am scăpat niciodată în zilele noastre; seara nu pot intra singur în camera în care lumina este stinsă fără să simt o neplăcută stare de panică, însoțită de fiori reci pe șira spinării.

De mic copil îmi plăcea să fiu îmbrăcat frumos, dorință pe care nu mi-am putut-o satisface decât rareori mai târziu și, mai ales, acum la vîrstă senectuții. Odată părinții mi-au făcut un dar minunat: un costumăș de vânător bavarez (*Jägeranzug*), compus din două piese, pantalonași scurți cu bretele și hainuță cu nasturi de os, cu imagini în relief, de toată frumusețea. Costumașul era confecționat dintr-un material parcă tricotat cu două fire: unul alb și altul verde, ceea ce dădea ansamblului o culoare de un verzui anume, specifică îmbrăcămintei de acest gen pentru

vânătorii adevărați. Eram încântat cu acest „echipament”, din care nu lipseau ciorapii lungi și bocănceii, și mi-aș fi dorit să-l port în fiecare zi, ceea ce nu era posibil, deoarece, când afară era cald și soare, trebuia (era și normal) să îmbrac ceva ușor, potrivit vremii. Eu însă stăteam cu ochii ățintiți la cer și, cum se înnoră puțin, dădeam fuga în casă și reclamam schimbarea toaletei în *Jägeranzug*.

În această perioadă tata lucra la Societatea de Telefoane, pe șantierele în continuă mișcare de construcții de linii de telefonie din Basarabia, pe care a străbătut-o de la Hotin până la Ismail. Mama îl vizita deseori și câteodată mă lua și pe mine, când eram în vacanță. Îmi amintesc de acele momente frumoase pe care le-am petrecut cu acest prilej, când tata se muta dintr-un loc în altul și de multe ori dormeam în corturi, ceea ce pentru mine reprezenta suprema aventură. Oamenii din preajma lui tata se arătau încântați de prezența mea și mă alintau în cele mai diverse moduri. Ștui că doi colegi ai tatei, cu care el legase prietenie, mi-au dăruit odată (cred că era chiar de ziua mea) o arătoasă minge de fotbal, dar pe care o băteau chiar ei, iar eu stăteam la marginea terenului, ca spectator. Îmi aduc aminte că aproape de terminarea lucrărilor, era anul 1938, popossem la Ismail, unde m-am bucurat de o călătorie cu vaporul pe Dunăre, până la Brăila și înapoi. A fost minunat, ca în povești. Într-o zi însorită (18 iulie), era sărbătoare, părinții mei m-au dus la o plimbare cu barca pe Dunăre și, când ne aflam în largul fluviului, au început să sune clopoțele bisericilor din port și sirenele vapoarelor, iar orice mișcare a încetat. A fost momentul impresionant, dar trist când s-a anunțat trecerea din această lume, la Sinaia, a reginei Maria, mama regelui Carol al II-lea.

Ismail a fost locul unde m-am îmbolnăvit de malarie, o boală păcătoasă produsă de țânțarii care mișunau

și te atacau în valuri ofensive, fără milă, cu înverșunare. Am petrecut mult timp răpus de frigurile malariei și nu mi-am revenit decât după întoarcerea acasă.

Deoarece în prima parte a copilăriei am învățat să vorbesc limba germană, părinții mei m-au abonat la trei reviste germane pentru copii: *Der Schmetterling*, *Der Papagei* și *Der Kiebitz*. Această inițiativă a părinților a avut consecințe nebunuite asupra preocupărilor mele imediate și, mai ales, viitoare. În primul rând, mă pasiona colecționarea acestor reviste, pe care le păstram, număr de număr; pierderea unui exemplar provoca o dramă de proporții, care nu putea fi calmată decât prin procurarea numărului lipsă (e drept că asemenea accidente se întâmplau destul de rar, dar era suficient un singur caz ca să bulverseze liniștea întregii familiilor). Preocuparea mea de colecționar a avut efecte benefice pentru viitorul meu, deoarece presupunea o disciplină și o ordine riguroasă, care m-au ajutat mult în viață, mai ales că m-am orientat spre o profesie în care aceste calități erau o condiție sine qua non. Este însă foarte adevărat că în anumite împrejurări ele constituiau un handicap serios atunci când pentru a duce la capăt o lucrare era nevoie de o rezolvare rapidă, fapt care m-a enervat întotdeauna.

Am ajuns la încheierea acestui episod și nu am scris nimic despre cine au fost părinții noștri și despre bunicii noștri, de care ne leagă atâtea amintiri frumoase, ce ne-au însoțit copilăria de-a lungul timpului, în ciuda unor vici-situdini ale vremurilor.

PĂRINȚII ȘI BUNICII

Tatăl nostru, Dumitru Flondor, descendent al unor familii de moșieri bucovineni, aşa cum am consemnat la începutul acestui capitol, era fiul lui Gheorghe (Egor,